

นิพนธ์ต้นฉบับ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าผลิตเล้งาม
จังหวัดสกลนคร สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

**Community Participation in Laongam Production Forest Management
Saravane Province Lao PDR**

คำผ่าน สีลาวิ
นิตยา เมียนมิตร
พสุธา สุนทรห้าว

Kamphane Silavy
Nittaya Meanmith
Pasuta Sunthornha

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900
Faculty of Forestry, Kasetsart University Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand
E-mail: K_phanee@yahoo.com

รับต้นฉบับ 28 กุมภาพันธ์ 2554

รับลงพิมพ์ 3 พฤษภาคม 2554

ABSTRACT

The objectives of the study were: 1) to determine the socio-economic conditions and forest resource utilization of people residing around production forest, 2) to determine the level of participation and factors related to people participation in Laongam production forest management. The 121 people living in Dongmone and Nongpho villages, Wapy district, Saravane province, Lao PDR were surveyed as the sample for the study. Data were collected using a questionnaire and analyzed by computer program. The arithmetic mean, percentage, standard deviation and chi-square value were used as analytical statistics at a statistical significance level of 0.05.

The results of the study revealed that the majority of the respondents were male and had graduated at the primary school level with an average age of 43.20 years; they were married and lived with their wives together as a couple with an average of six household members. Agriculture was the main occupation and general employment was the minor occupation; the annual household income was 26,357.02 baht and the average annual household expenditure was 24,158.93 baht. The average land holding was 18.88 rai per household and land utilization was mostly used as paddy field. A problem relevant to land use was a shortage of irrigation water. Timber cutting for house building and household use averaged 4.45 m³ per year and the average amount of firewood used was 6 m³ per household per year. Moreover, the average amounts of bamboo shoots, mushrooms, Melientha suasis Pierre, wild fruits and edible insects collected annually per household were 38.77, 18.68, 14.76, 9.62 and 9.2 kg, respectively. Most respondents earned more income after participating in the project. Problems and obstacles identified were the decrease in forest area and the reduction in nontimber forest products (NTFP) such as honey and rattan. In addition, villagers had no spare time to participate in the relevant

productive forest management activities. A related recommendation was that extension conservation should be expanded and a public relations program should be conducted on productive forest information. Based on the hypothesis test, gender and education level were highly significant ($P < 0.05$) factors relating to people participation in productive forest management.

Analysis of participation in production forest management found that 63.83% participated in planning, 59.41% participated in provided activities and 44.93% participated in monitoring and evaluation.

Keywords: Community Participation, Production Forest Management, Lao PDR.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพเศรษฐกิจสังคมของประชาชนในชุมชนและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในป่าผลิต 2) ระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าผลิตเต่างาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ราษฎรที่อาศัยอยู่ในบ้านดงมอน และบ้านหนองโพ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสกลนคร จำนวน 121 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบไคสแควร์ กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า ราษฎรที่ศึกษาเป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 43.20 ปี มีสถานภาพแต่งงานแล้ว จบการศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 6 คน มีอาชีพหลักทำนา อาชีพรองคือรับจ้างทั่วไป รายได้รวมเฉลี่ย 26,357.02 บาทต่อปี รายจ่ายในครัวเรือนเฉลี่ย 24,158.93 บาทต่อปี สำหรับกิจกรรมที่ได้รับทุนส่งเสริมจากโครงการป่าผลิตคือ การเลี้ยงสัตว์ การถือครองพื้นที่ทำกินส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง มีพื้นที่ทำกินเฉลี่ย 18.88 ไร่ต่อครัวเรือน การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าว ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินได้แก่ น้ำชลประทานไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร มีการตัดไม้จากป่ามาเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัยและใช้สอยในครัวเรือน ปริมาณที่ใช้ในครัวเรือนเฉลี่ย 4.45 ลูกบาศก์เมตรต่อปี นอกจากนี้มีการเก็บหามาใช้เป็นเชื้อเพลิงเป็นปริมาณ 6 ลูกบาศก์เมตรต่อครัวเรือนต่อปี ราษฎรทุกรายมีการเก็บหน่อไม้ เก็บเห็ด ผักหวาน ผลไม้ป่า และแมลงกินได้ เป็นปริมาณ 38.77, 18.68, 14.76, 9.62 และ 9.2 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการ สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ราษฎรที่ศึกษาประสบปัญหาในเรื่อง การลดลงของพื้นที่ป่าไม้และการลดลงของของป่า เช่น ฟิ่ง หวาย สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมจัดการป่าผลิตได้แก่ ชาวบ้านไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม และให้ข้อเสนอแนะว่า ส่งเสริมการอนุรักษ์ให้กว้างขวางขึ้น และควรเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านป่าผลิต ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่า เพศ และระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าผลิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าผลิต พบว่าการมีส่วนร่วมในภาพรวมมีส่วนร่วมในการวางแผน ร้อยละ 63.83 มีส่วนร่วมในการ ดำเนินกิจกรรม ร้อยละ 59.41 มีส่วนร่วมในการ ติดตามประเมิน ร้อยละ 44.93

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการป่าผลิต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

คำนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ายิ่งสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทรัพยากรป่าไม้ได้อำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อมนุษย์อย่างมหาศาล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ประโยชน์ทางตรง ได้แก่ เนื้อไม้ อาหาร ยารักษาโรคและน้ำมันยาง ส่วนประโยชน์ทางอ้อม ได้แก่ ป่าไม้ช่วยป้องกัน รักษาและเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหาร พืช และปริมาณน้ำในดินซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตหลักของการเกษตร ช่วยแก้ปัญหาโลกร้อนผ่านทางกระบวนการสังเคราะห์แสงของพืช ด้วยการดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และปลดปล่อยก๊าซออกซิเจนออกมา บรรเทาความรุนแรงของลมพายุ และอุทกภัย เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น (จาริต, 2531)

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีพื้นที่ 23,680,000 เฮกตาร์ (148 ล้านไร่) ร้อยละ 80 เป็นภูเขา ในปัจจุบันมีพลเมืองประมาณ 6 ล้านคน มีความหนาแน่น เฉลี่ย 24 คนต่อตารางกิโลเมตร (625 ไร่) อัตราการเกิดร้อยละ 3 ต่อปี ประชาชนส่วนมากเป็นเกษตรกร ร้อยละ 90 และอาศัยอยู่ในชนบท ในปี พ.ศ. 2483 มีพื้นที่ป่าไม้ 17 ล้านเฮกตาร์ (106.25 ล้านไร่) หรือเท่ากับร้อยละ 70 ของพื้นที่ของประเทศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 จากการสำรวจจากภาพถ่ายทางอากาศ และดาวเทียม ปรากฏว่า พื้นที่ป่าไม้เหลือเพียง 11.2 ล้านเฮกตาร์ (70 ล้านไร่) หรือเท่ากับร้อยละ 47 ของพื้นที่ประเทศ และการสำรวจทรัพยากรป่าไม้ (กระทรวงกลาโหมและป่าไม้, 2532) พบว่าพื้นที่ป่าไม้ ได้ลดลงเหลือเพียง 9,724,700 เฮกตาร์ (60,779,375 ไร่) หรือร้อยละ 41 ของพื้นที่ประเทศ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ ได้แก่ การบุกรุกทำลายป่าไม้เพื่อการเกษตร การแผ้วถางป่าทำไร่แบบเลื่อนลอย ไฟป่า การทำไม้ที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย การพัฒนาการก่อสร้าง บริการต่างๆ และการทำไม้เพื่อการค้า เป็นต้น

เพื่อเป็นการป้องกันและรักษาป่าไม้ไม่ให้ถูกทำลายมากเกินไปกว่านี้ รัฐบาลได้ออกคำสั่งเลขที่ 164/นย ว่าด้วยการตั้งป่าสงวนแห่งชาติ ในทั่วประเทศจำนวน 20 แห่ง เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2536 ต่อมา รัฐบาลได้ออกกฎหมายป่าไม้ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2539 นอกจากนี้รัฐยังได้ออกคำสั่ง เลขที่ 59/นย ว่าด้วยการจัดการป่าผลิตแบบยั่งยืน เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2545 (กระทรวงกลาโหมและป่าไม้, 2536) เพื่อให้นโยบายของรัฐบาลที่กล่าวมานั้นเกิดผล กระทรวงกลาโหมและป่าไม้ กรมป่าไม้ ร่วมกับเกษตรกรป่าไม้แขวงทั่วประเทศได้มีการวางแผนการจัดการป่าไม้ในหลายรูปแบบเพื่อขยายพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศให้ได้ถึงร้อยละ 70 ในปี พ.ศ.2563 คือ การเพิ่มบทบาทของรัฐในการตรวจสอบและออกระเบียบการควบคุมการตัดไม้และการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่า ความพยายามเพื่อลดการทำลายป่าไม้และก้าวไปสู่การหยุดถางป่าทำไร่เลื่อนลอย เปลี่ยนมาทำการผลิตที่ถาวร ยึดการพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วมเพื่อชักชวนชาวบ้านเข้ามารับผิดชอบในการจัดการป่าไม้ที่มีอยู่ในเขตพื้นที่บ้านของตนเอง มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลที่ได้รับจากกิจกรรม และมีการมอบที่ดินป่าไม้ให้ประชาชนเพื่อพัฒนาเกษตรกรป่าไม้ มีวิธีเพื่อชักชวนและสร้างโอกาสให้องค์กรเอกชน องค์กรต่างๆ มามีส่วนร่วมในการจัดการป่า และสร้างสวนปลูกไม้เศรษฐกิจโตเร็ว (กระทรวงกลาโหมและป่าไม้, 2548)

ป่าผลิตเล่างามเป็นป่าธรรมชาติ มีพื้นที่ป่าไม้ 74,850 ไร่ ตั้งอยู่จังหวัดสกละวันเป็นผืนป่าส่วนใหญ่มีลักษณะราบ ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางต่ำสุด 172 เมตร และสูงสุด 200 เมตร โครงสร้างของพื้นที่ป่ามีป่าไม้ปกคลุมหนาแน่นและเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญของประเทศในด้านความหลากหลายของระบบนิเวศ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่มีความสำคัญ วัตถุประสงค์การจัดการป่าผลิตเล่างามเพื่อตอบสนองผลผลิตป่าไม้ได้อย่างสม่ำเสมอ และยั่งยืน เนื่องจากว่าพื้นที่ป่าผลิตเล่างามมีพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติที่สามารถทำไม้เพื่อผลิตเป็นสินค้าได้ ถึงอย่างไรก็ตามหากไม่มีมาตรการใน

การป้องกันการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าไม้ดังกล่าวคาด
ว่าจะส่งผลกระทบต่อและก่อให้เกิดความเสียหายต่อก
การปรับปรุงพื้นที่ให้สมบูรณ์

แนวทางการจัดการป่าผลิตเล่างามนี้ได้นำ
เอาแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้
ในการจัดการ โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
เพื่อปรับปรุงนโยบายการทำงานด้านกฎหมายและ
ระบบส่งเสริมอื่นๆ เพื่อนำเอาเขตพื้นที่ป่าผลิตที่เป็น
บุริมสิทธิทั้งหมดเข้าสู่ระบบการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน
และมีส่วนร่วม ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน
ด้วยรายได้ที่ได้จากการเก็บเกี่ยวผลผลิตในป่าและ
กิจกรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้

จากสภาพที่ได้กล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็น
เรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษา เนื่องจากที่ผ่านมายังไม่มี
การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการจัดการป่าผลิต เพื่อจะทราบถึงข้อเท็จจริงที่
เกิดขึ้นโดยเฉพาะในป่าผลิตเล่างาม ซึ่งเป็นป่าผลิตที่
สำคัญของประเทศ ในทัศนะของผู้ศึกษาครั้งนี้ได้ให้
ความสำคัญในการศึกษาถึงกิจกรรมและวิธีการจัดการ
ป่าผลิต การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ
ป่าผลิต ปัญหาและอุปสรรคของประชาชนในการจัดการ
ป่าผลิต รวมถึงกำหนดขั้นตอนและการดำเนินการ
วางแผนการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน และการมีส่วนร่วม
ของประชาชนทั้งในระดับชุมชนเมืองและระดับชุมชน
ชนบทให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งในกรณีนี้ผู้ศึกษา
มีความเชื่อมั่นว่าถ้าประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมแล้ว
ปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ ระบบนิเวศ
วิทยา และความหลากหลายทางชีวภาพจะได้รับการ
แก้ไขอย่างแท้จริงและเกิดความยั่งยืนได้ในอนาคต

อุปกรณ์และวิธีการ

พื้นที่ศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการจัดการป่าผลิตเล่างาม กรณีศึกษา บ้านดงมอน
และบ้านหนองโพอำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร

ประชากรป่าโดยประชาชนลาว โดยใช้ขนาดตัวอย่าง
ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970) ได้กลุ่ม
ตัวอย่างประชากร จำนวน 121 ครัวเรือน จากประชากร
ทั้งหมด 144 ครัวเรือน

การสร้างแบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการ
เก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน 1) ข้อมูล
ทั่วไปเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม 2) การใช้
ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ 3) ระดับการมีส่วนร่วมใน
การจัดการป่าผลิต

แบบสอบถามมีการทำทดสอบที่บ้านบึงขาม
และบ้านพะนายอำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว สำหรับค่า reliability
ได้ทำการทดสอบได้ค่า reliability เท่ากับ 0.80

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลทุติยภูมิ
โดยการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร รายงาน
การวิจัย สถิติข้อมูลต่างๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
และข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งรวบรวมได้จากการสำรวจภาค
สนาม โดยการลงพื้นที่เพื่อการสำรวจข้อมูลจริงจาก
กลุ่มประชากรตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม เครื่องมือ
ที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้มา
ประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป
ทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าความถี่
ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบ
ไคสแควร์ กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
สมมุติฐานการศึกษาวิจัย ตัวแปรอิสระปัจจัยทางด้าน
เศรษฐกิจสังคมประกอบไปด้วย เพศ อายุ สถานภาพ
การสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ รายจ่าย พื้นที่ทำกิน
การใช้ประโยชน์ไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและไม่ใช้สอย
ไม้เชื้อเพลิง การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้โดยการ
เก็บหาของป่า และการเปลี่ยนแปลงรายได้ มีความ
สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าผลิต
ซึ่งประกอบไปด้วย การวางแผน การดำเนินกิจกรรม
และการติดตามประเมินผลโครงการ

ผลและวิจารณ์

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม พบว่าราษฎรที่ศึกษาเป็นเพศชาย ร้อยละ 52.9 โดยมีอายุเฉลี่ย 43.20 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 88.40 มีสถานภาพสมรสแล้วอยู่ด้วยกัน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 46.20 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 6 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเพศชาย และเพศหญิงเฉลี่ย 3 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำนา ร้อยละ 94.20 อาชีพรอง ร้อยละ 94.20 โดยมีอาชีพรองในการรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 45.5 สำหรับรายได้พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ย ต่อครัวเรือนต่อปีเท่ากับ 26,357.02 บาท โดยมีรายได้จากภาคเกษตรกรรมเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีเท่ากับ 12,556.20 บาท นอกภาคเกษตรกรรมเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี เท่ากับ 11,290.91 บาท มูลค่าการเก็บหาของป่าเฉลี่ย ต่อครัวเรือนต่อปีเท่ากับ 2,509.92 บาท ส่วนรายจ่ายเฉลี่ยครัวเรือนต่อปี เท่ากับ 24,159 บาท โดยมีค่าใช้จ่ายในการทำเกษตรกรรมเฉลี่ย ต่อครัวเรือนต่อปี เท่ากับ 7,275.12 บาท ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี เท่ากับ 16,883.80 บาท กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ร้อยละ 47.10 โดยให้เหตุผลว่าสุขภาพไม่แข็งแรงและป่วยนอนโรงพยาบาล ร้อยละ 23.50 ได้รับทุนส่งเสริมจากโครงการป่าผลิต ร้อยละ 37.20 กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนทุนส่งเสริมคือ เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 23.10 ส่วนใหญ่ มีลักษณะการถือครองพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง ร้อยละ 99.20 โดยมีพื้นที่ทำกินเฉลี่ย 18.88 ไร่ และกลุ่มตัวอย่างทุกรายหรือ ร้อยละ 100.00 มีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยการปลูกข้าว กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านน้ำชลประทานไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ร้อยละ 51.20 ดังแสดงใน Table 1

การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้

การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า

ราษฎรที่ศึกษามีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อเป็นไม้สร้างที่อยู่อาศัยและไม้ใช้สอยในครัวเรือน โดยเคยใช้ไม้เพื่อก่อสร้างบ้านร้อยละ 44.60 ใช้ไม้ตะแบกเพื่อการก่อสร้างร้อยละ 30.70 ใช้วิธีเลื่อยมือเพื่อนำไม้มาใช้ในการก่อสร้างร้อยละ 100.0 นำไม้ไปใช้เพื่อทำพื้นบ้านร้อยละ 31.50 โดยส่วนใหญ่ มีการนำไม้ใช้ในครัวเรือน น้อยกว่าหรือเท่ากับ 4 ลูกบาศก์ต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 27.70 มีการนำไม้ไปจำหน่าย ปริมาณไม้เท่ากับ 4 ลูกบาศก์เมตรต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 72.20 โดยส่วนใหญ่มีรายได้จากการจำหน่ายไม้ระหว่าง 4,001 - 8,000 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 40.20 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้เพื่อเป็นไม้ฟืน พบว่า ราษฎรมีการใช้ไม้ฟืนร้อยละ 100.00 ใช้ไม้รังเป็นฟืนร้อยละ 99.20 โดยส่วนใหญ่ มีการเก็บไม้ฟืน 2 - 4 ลูกบาศก์เมตรต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 33.10

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยการเก็บหน่อไม้ พบว่า ราษฎรที่ศึกษาทุกราย หรือ ร้อยละ 100 มีการเก็บหน่อไม้มาใช้ประโยชน์ ชนิดหน่อไม้ที่เก็บคือ ฝัสนาม มีการเก็บหน่อไม้บริโภค ปริมาณเท่ากับ 30 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 27.20 ส่วนใหญ่ไม่มีการจำหน่ายหน่อไม้ ร้อยละ 90.10 มีรายได้จากการจำหน่ายระหว่าง 301 - 400 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 33.30

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยการเก็บเห็ดป่า พบว่า ราษฎรที่ศึกษาส่วนใหญ่ มีการเก็บเห็ดป่า ร้อยละ 99.20 ส่วนใหญ่ มีการเก็บเห็ดโคน และเห็ดเผาะ ร้อยละ 96.70 มีการเก็บเห็ดระหว่าง 11 - 20 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 39.20 นำเห็ดไปใช้ในครัวเรือนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ส่วนใหญ่ไม่มีการจำหน่ายเห็ด ร้อยละ 72.50 มีรายได้จากการจำหน่ายเห็ดระหว่าง 501 - 1,000 บาท เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 33.30

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยการเก็บพืชผักป่า พบว่า ราษฎรที่ศึกษาทุกราย ร้อยละ 100 มีการเก็บพืชผักป่า ชนิดผักที่เก็บคือ ผักหวาน มีการเก็บ

Table 1 Number and percentage statistics for respondents on economic and social conditions.

(n=121)

Item	Number	Percentage
1. Sex		
Men	64	52.90
2. Ages (years)		
46 - 50	34	28.10
Maximum 72 minimum 21 average 43.20 S.D. 10.64		
3. Marital Status		
Married and lived together	107	88.40
4. Education level		
Primary school	56	46.20
5. Number in household		
Less than or equal to 5	44	36.40
Number of family members maximum 12 minimum 2 average 6.57 S.D. 2.19		
6. Number of male household members		
Less than or equal to 2	46	38.00
Number of family members, male and a maximum 7 minimum 1 average 3.20 S.D. 1.41		
7. Number of female household members		
Less than or equal to 2	34	28.10
The number of female household members in the highest 8 minimum 1 average 3.37 S.D. 1.37		
8. Main occupation		
Farm	114	94.20
9. Vocational Secondary occupation		
Have	114	94.20
General contractor	55	45.50
10. Total revenue (baht)		
Up to 25,001	38	31.40
Maximum total revenue 320,000 minimum 3,200 average 26,357.02 S.D. 30,330.80		
11. Revenue from agriculture (baht)		
7,501 – 10,000	37	30.60
Maximum 108,000 minimum 7,500 average 12,556.20 S.D. 12,673.52		
12. Revenue from agriculture output sector (baht)		
Less than or equal to 5,000	42	34.70
Maximum 212,000 minimum 5,000 average 11,290.91 S.D. 20,933.36		
13. Revenue from non timber production (baht)		
No income	51	42.10
5,001 – 7,000	28	23.20
Maximum 25,000 minimum 5,000 average 2,509.92 S.D. 3,449.865		
14. Total household expenditure (baht/year)		
Less or equal 15,000	36	29.80
Maximum 340,000 minimum 2,000 average 24,158.93 S.D. 31,594.26		
15. Cost of Agriculture (baht)		
3,501 – 5,000	34	28.10
Maximum 60,000 minimum 240 average 7,275.12 S.D. 9,790.79		
16. Cost of living (Bath)		
10,001 – 15,000	38	31.40
Maximum 280,000 minimum 500 average 16,883.80 S.D. 25,760.08		
17. Problem of Land use		
Not sufficient for irrigation farming	62	51.20

Remark: * More than one answer

พืชผักป่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 6 กิโลกรัมต่อครัวเรือน ต่อปี ร้อยละ 33.90 นำพืชผักป่าไปใช้ในครัวเรือน ระหว่าง 4-6 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 38.00 ส่วนใหญ่ไม่มีการจำหน่ายพืชผักป่า ร้อยละ 74.40 มีรายได้จากการจำหน่ายพืชผักป่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 300 บาท เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 38.70

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยการเก็บผลไม้อื่นๆ พบว่า ราษฎรที่ศึกษาส่วนใหญ่ มีการเก็บผลไม้อื่นๆ ร้อยละ 90.90 มีการเก็บมะกอกร้อยละ 85.50 มีการเก็บผลไม้อื่นๆน้อยกว่าหรือเท่ากับ 3 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 33.60 นำผลไม้อื่นๆไปบริโภคในครัวเรือนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 3 กิโลกรัม ต่อครัวเรือน ต่อปี ร้อยละ 33.60

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยการเก็บแมลงกินได้และสัตว์ขนาดเล็ก (หอย) พบว่า ราษฎรที่ศึกษาส่วนใหญ่ มีการเก็บแมลงกินได้ร้อยละ 98.30 โดยส่วนใหญ่ มีการเก็บสัตว์ขนาดเล็ก (หอย) ร้อยละ 91.60 มีการเก็บแมลงกินได้โดยประมาณเท่ากับ 10 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 37.00 นำแมลงกินได้ไปบริโภคในครัวเรือนระหว่าง 5 - 8 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปีร้อยละ 30.30 ไม่มีการจำหน่ายแมลงกินได้ และหอยร้อยละ 47.90 มีรายได้จากการ

จำหน่ายแมลงกินได้และหอยเท่ากับ 2,449.90 บาทต่อครัวเรือนต่อปีร้อยละ 33.90

การเปลี่ยนแปลงรายได้ของราษฎรที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า ราษฎรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 63.60 โดย ให้เหตุผลว่าได้รับทุนส่งเสริมจากโครงการเพื่อเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 14.90

ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ราษฎรที่ศึกษาร้อยละ 65.30 ประสบปัญหาในเรื่อง จำนวนของป่าลดลง และของป่าหายากโดยเฉพาะ ฝิ่ง และหวาย

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าผลิต

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าผลิต พบว่าการเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินการในการจัดการป่าผลิต พบว่า มีราษฎรที่ศึกษาร้อยละ 99.20 มีการดำเนินกิจกรรมในการจัดการป่าผลิต คือ การสำรวจหาชนิดไม้ที่จะตัด และการตัดต้นไม้ ในการวางแผนพบว่าราษฎรที่ศึกษาร้อยละ 63.83 มีส่วนร่วมร้อยละ 59.41 มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และร้อยละ 44.93 มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ดังแสดงใน Table 2

Table 2 Level of participation in production forest management.

(n=121)

Participation in production forest management	Average percentage of participation in production	Level of participation
Planning	63.83	Medium
Implementing activities	59.41	Medium
Monitoring and evaluation	44.93	Medium

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าผลิต พบว่า ราษฎรที่ศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการป่าผลิต ในภาพรวมระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 47.90 รองลงมา

มีส่วนร่วมในการจัดการป่าผลิตในภาพรวมระดับปานกลาง และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 43.80 และ 8.30 ตามลำดับ ดังแสดงใน Table 3

Table 3 Level of participation in production forest management.

(n=121)		
Level of participation in production forest	Number (person)	Percentage
Low	10	8.30
Medium	53	43.80
High	58	47.90

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าผลิตได้แก่ เพศ และระดับการศึกษา ส่วน อายุ สถานภาพ การสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ รายจ่าย พื้นที่ทำกิน การใช้ประโยชน์

ทรัพยากรป่าไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและไม่ใช้สอยในครัวเรือน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้โดยการเก็บหาผลไม้อื่นๆ และการเปลี่ยนแปลงของรายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าผลิต ดังแสดงใน Table 4

Table 4 Hypothesis Testing.

Factor	χ^2	P-Value
1. Sex	7.133*	0.028
2. Age	4.076 ^{ns}	0.396
3. Marital status	1.655 ^{ns}	0.437
4. Education level	11.567*	0.003
5. Number of family member	6.392 ^{ns}	0.381
6. Main occupation	0.943 ^{ns}	0.624
7. Vocational occupation	0.527 ^{ns}	0.768
8. Revenue	8.937 ^{ns}	0.177
9. Expenditure	6.141 ^{ns}	0.408
10. Land area	6.233 ^{ns}	0.398
11. Use of forest resources to create housing and living	0.097 ^{ns}	0.953
12. Use of forest resource for gathering minor forest products	0.033 ^{ns}	0.984
13. Changing income	6.443 ^{ns}	0.168

ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมจัดการป่าผลิต พบว่า ราษฎรที่ศึกษาร้อยละ 35.50 มีปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมจัดการป่าผลิตในเรื่องการไม่มีเวลาว่างเข้าร่วมกิจกรรม รองลงมาร้อยละ 33.90 มีปัญหาในเรื่อง ชาวบ้านขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่ติดตามโครงการอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการ

จัดการป่าผลิต พบว่า ราษฎรที่ศึกษาร้อยละ 56.20 ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรลดการตัดไม้เพื่อการค้า และส่งเสริมการอนุรักษ์ รองลงมาร้อยละ 25.60 ให้ข้อเสนอแนะว่า ให้เจ้าหน้าที่นำข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์มาเผยแพร่ให้ชุมชนได้รับทราบ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับทราบถึงสภาพเศรษฐกิจสังคมของชุมชนในบ้านดงมอนและหนองโพ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ปัญหา

การใช้ทรัพยากรป่าไม้ และปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าผลิตผลจากการวิจัยนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนจัดการป่าไม้ เพื่อนำไปส่งเสริมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมในพื้นที่ศึกษา และพื้นที่อื่นๆ ที่มีสภาพเศรษฐกิจสังคม และทรัพยากรป่าไม้ที่คล้ายคลึงกันให้มีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืนต่อไป

สรุป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าผลิตบ้านดงมอน และบ้านหนองโพ อำเภอวาปี จังหวัดสกลนคร สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากประชากรจำนวน 121 คน พบว่า ราษฎรที่ศึกษาส่วนใหญ่เพศชาย อายุเฉลี่ย 43 ปี มีสถานภาพแต่งงานแล้ว จบการศึกษาระดับชั้นประถม มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 6 คน มีอาชีพหลักทำนา อาชีพรองคือรับจ้างทั่วไป รายได้รวมเฉลี่ย 26,357.02 บาทต่อปี รายจ่ายในครัวเรือนเฉลี่ย 24,158.93 บาทต่อปี ได้รับทุนส่งเสริมจากโครงการป่าผลิต กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนทุนส่งเสริม คือ เลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่มีลักษณะการถือครองพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง มีพื้นที่ทำกินเฉลี่ย 18.88 ไร่ และส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยการปลูกข้าว

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าผลิตพบว่า ราษฎรที่ศึกษา มีส่วนร่วมในการจัดการป่าผลิตในภาพรวมระดับปานกลางร้อยละ 47.90 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนร้อยละ 63.83 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมร้อยละ 59.41 และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามและประเมินผล ร้อยละ 44.93 ราษฎรที่ศึกษา มีปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมจัดการป่าผลิตในเรื่อง ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม และให้ข้อเสนอแนะว่า ควรลดการตัดไม้เพื่อการค้า และส่งเสริมการอนุรักษ์ให้มากยิ่งขึ้น

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในการจัดการป่าผลิต คือ เพศ และระดับการศึกษา ส่วนอายุ สถานภาพการสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ รายจ่าย พื้นที่ทำกิน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย และไม่ใช้สอยในครัวเรือน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้โดยการเก็บหาผลไม้อาหาร และการเปลี่ยนแปลงของรายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าผลิต

คำนิยาม

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณโครงการ Thailand International Cooperation Agency (TICA) ที่ให้ทุนสนับสนุนผู้วิจัยตลอดช่วงระยะเวลาการศึกษา 2 ปี (2552 - 2554) ขอขอบคุณอาจารย์คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทุกท่าน ที่เอื้อเฟื้อสถานที่ในการศึกษาวิจัย แผนกสถิติกรรมและป่าไม้ จังหวัดสกลนคร สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กระทรวงกลุกรรมและป่าไม้. 2532. การสำรวจทรัพยากรป่าไม้แห่งชาติ. กรมป่าไม้, เวียงจันทน์. (ภาษาลาว)
- _____. 2536. คำร้สว่าด้วยการสร้างตั้งป่าสงวนแห่งชาติ สปป.ลาว. กรมป่าไม้, เวียงจันทน์. (ภาษาลาว)
- _____. 2548. ยุทธศาสตร์ป่าไม้ถึงปี 2020 ของ สปป.ลาว. แผนกแผนการและการร่วมมือกรมป่าไม้, เวียงจันทน์. (ภาษาลาว)
- จาริต ดิงศกัทธิย์. 2531. คนกับป่าไม้: ภาพรวมแห่งปัญหา. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Krejcie, R.V., and D.W. Morgan. 1970. Determining Sample Size for Research Activities. Education and Psychological Measurement. 30 : 607 - 610